

Vyšší odborná škola pedagogická a Střední pedagogická škola, Litomyšl,
Komenského nám. 22

**VYUŽITÍ VYBRANÝCH
PŘÍRODNÍCH MATERIÁLŮ
VE VÝTVARNÝCH ČINNOSTECH
V MATEŘSKÉ ŠKOLE**

Absolventská práce

Brno 2021

Vedoucí práce
Mgr. Romana Hřibová

Vypracovala
Barbora Vlčková

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem absolventskou práci vypracovala samostatně a použila pouze uvedeníh pramenů a literatury.

Beru na vědomí, že absolventská práce je majetkem školy a může být využita pro její potřeby.

V Litomyšli 30. 4. 2021

.....

Barbora Vlčková

Poděkování

Děkuji Mgr. Romaně Hřibové za odborné vedení práce a za všechny věcné připomínky a rady.

Anotace

Jméno a příjmení: Barbora Vlčková

Název práce: Využití vybraných přírodních materiálů ve výtvarných činnostech v mateřské škole

Cíl práce: Cílem této práce je vytvořit návody na výtvarné postupy s přírodními materiály v podobě výtvarného zásobníku, které se mohou začlenit do tvořivých aktivit mateřské školy. Představit prostředí mateřské školy, seznámit s pojmem tvořivost, dětským výtvarným projevem a vybranými výtvarnými technikami.

Klíčová slova: přírodní materiál, výtvarné techniky, mateřská škola

Annotation

Name Surname: Barbora Vlčková

Name of work: The use of selected natural materials in art activities in kindergarten

Objectives work: The aim of this work is to create instructions for artistic practices with natural materials in the form of an art reservoir, which can be incorporated into creative activities of kindergarten. The work also introduces the environment of kindergarten and helps its reader to get acquainted with the concept of creativity, children's artistic expression and selected art techniques.

Keywords: natural material, art techniques, kindergarten

OBSAH

1	ÚVOD	9
1.1	Motivace absolventské práce	9
1.2	Cíl a úkoly práce	10
1.3	Typ absolventské práce, metoda a vzorek výzkumu	10
2	MATEŘSKÁ ŠKOLA.....	11
2.1	Rámcový vzdělávací program předškolního vzdělávání	11
2.2	Klíčové kompetence.....	12
3	TVOŘIVOST	15
3.1	Zásady pro podporu tvořivosti	15
4	DĚTSKÝ VÝTVARNÝ PROJEV	17
4.1	Kresba	17
4.2	Vývoj kresby	18
4.3	Znaky v dětských kresbách	19
4.4	Typologie dle J. Uždila	21
5	VÝTVARNÉ TECHNIKY.....	22
5.1	Plošná tvorba.....	22
5.1.1	Kresba.....	22
5.1.2	Malba.....	22
5.1.3	Grafika.....	22
5.2	Plastická a prostorová tvorba	23
5.3	Akční tvorba.....	23
5.3.1	Land-art	23
6	DÍTĚ A PŘÍRODA	24
6.1	Environmentální výchova v mateřské škole	24
6.2	Příroda ve výtvarných aktivitách	24

7	METODOLOGIE	27
8	VÝTVARNÝ ZÁSOBNÍK - Barevně celý rok.....	28
8.1	Podzim	28
8.1.1	Stromovous – kůra stromů.....	29
8.1.2	Květina růží – listy	30
8.1.3	Ježek – šišky	31
8.1.4	Dýně – papír	33
8.2	Zima	35
8.2.1	Kos – mák, kukuřice, rýže.....	37
8.2.2	Vánoční kapři – soda, škrob, voda	39
8.2.3	Ledová zrcátka – voda, přírodniny	41
8.2.4	Tři králové – šťávy, koření.....	43
8.3	Jaro	47
8.3.1	Sněženka – dřeviny, ovčí rouno	49
8.3.2	Morana – kukuřičné listy	51
8.3.3	Kraslice – hlína.....	53
8.3.4	Čápi – semínka	55
8.4	Léto	57
8.4.1	Sluníčko – pampeliškový pyl	58
8.4.2	Přáníčko – papírová kaše.....	60
8.4.3	Jmenuji se – sůl	62
8.4.4	Šaty dělají člověka – květiny.....	64
9	ZÁVĚR.....	66
10	POUŽITÉ ZDROJE	67
10.1	Tištěné zdroje.....	67
10.2	On-line zdroje	69

11	SEZNAM PŘÍLOH	70
----	---------------------	----

1 ÚVOD

Teoretická část práce je popisem informací o dětském výtvarném projevu, jeho specifických znacích, o dětské tvořivosti. Též je zde zařazeno propojení pobytu dětí mateřské školy s přírodou, včetně informací o mateřské škole. Veškeré tyto informace jsou pojátkem pro praktickou část, která vychází zároveň jak z odborné literatury, tak z vlastních zkušeností.

Výtvarná činnost je velmi oblíbenou aktivitou dětí a díky ní se vždy dá velmi krásně propojit probírané týdenní téma. Při výtvarných aktivitách procvičují mnohé, jako vlastní mototriku, fantazii, kreativitu, spolupráci. Ve tvořivých činnostech nejsou výtvarné chvílky cílené na cvičení jemné mototriky a úkoly s ní spojené.

Praktická část se zaměřuje na již v praxi ověřené postupy práce s přírodním materiálem ve výtvarných činnostech. Jsou zde popsány čtyři roční období, která jsou zpracována jako zásobníky činností skrze výtvarné a kreativní úkoly. Každá činnost se věnuje ročnímu období a zachycuje zajímavou časovou událost, přírodní jevy, skrze tvoření z přírodnin pro dané období. Tento zásobník považuji za návody a inspiraci pro učitele do předškolních tříd mateřských škol. Jednotlivé výtvarné činnosti obsahují postup práce včetně úvodní motivace, seznam pomůcek a závěrečné reflexe dětí.

1.1 Motivace absolventské práce

Téma této práce je mi velmi blízké, protože jsem před mateřskou dovolenou již 5 let pracovala jako učitelka v mateřské škole ve třídě s dětmi předškolního věku. Ať už s dětmi probírám jakékoliv téma, snažím se ho propojit s přírodou, která pro mě je jedním z nejdůležitějších nástrojů k poznání a pochopení života a dějích, které se v něm odehrávají. Smysl mi v tomto ohledu dává i použití přírodnin při tvoření, seznámit děti s jejich vlastnostmi, vzhledem, využitím, výskytem, ale také se snažím nahradit výtvarné polotovary, které krátí cestu poznání a rozvoje dětí.

Dle vlastní zkušenosti pociťuju, jak se při výtvarném procesu tlačí na výsledek a ztrácí se prožitek z procesu. Tyto aspekty práce se snažím stále vnímat, jako důležité a vytvářím takové prostředí a podmínky, aby děti při výtvarných činnostech prožily příjemné pocity a chtěly samy přemýšlet nad postupem, inovací a možnostmi dalších řešení a vytváření, o toto se snažím už při samotné motivační části, která předchází

každému tvoření. Vidím v tomto trpělivějším a otevřeném přístupu trvalejší otisk, který se u dětí nemusí odrážet jen ve výtvarných aktivitách.

1.2 Cíl a úkoly práce

Cíl práce je:

- vytvořit výtvarný zásobník pro práci s přírodními materiály ve výtvarných aktivitách v mateřské škole

Úkoly AP jsou:

- sestavit metodické listy s návody a postupy práce
- propojit děti s přírodou, vytvořit k ní kladný vztah a podněcovat k environmentálním otázkám na úrovni mateřské školy
- ukázat s jak nevšedním materiálem se dá tvořit
- podněcovat děti k větší tvořivosti, kreativě, samostatnosti
- zdůraznit průběh procesu tvoření, nad jeho výsledkem
- část výtvarných činností ověřit v praxi při práci s dětmi v MŠ a zhodnotit je

1.3 Typ absolventské práce, metoda a vzorek výzkumu

Typ absolventské práce je teoreticko-aplikační.

Metoda pozorování.

Vzorek výzkumu: děti předškolního věku v Mateřské škole Bieblova v Brně.

2 MATEŘSKÁ ŠKOLA

Mateřská škola představuje předstupeň školního vzdělávání. Vzdělávání probíhající v mateřské škole nemá suplovat výchovu rodinnou, ale má jít o spolupráci, jež vede ke smysluplné a odborné péči o dítě skrze přiměřené prostředí podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení.

Předškolní vzdělávání se realizuje pro děti ve věku zpravidla od dvou do šesti let. Zákonný zástupce je ze zákona povinen přihlásit dítě k předškolnímu vzdělávání na školní rok následující po 31. 8., kdy dítě dosáhne věku pěti let. To znamená v roce 2021 je zákonný zástupce povinen podat přihlášku do mateřské školy v květnu, jestliže dítě dosáhne do 31. 8. 2021 věku pěti let. Skupiny dětí v mateřských školách se dělí do tříd, které jsou buď homogenní, nebo heterogenní. Což jsou děti stejného, nebo různého věku.

Cílem mateřských škol je vytvářet plnohodnotný program, vedený odborníkem, který se snaží o maximální rozvoj dítěte ve všech oblastech jeho života.

Učební aktivity probíhají zejména formou dětské hry, která je pro děti každodenní a přirozenou činností. Tyto aktivity jsou spontánní nebo řízené vzhledem k situaci ve třídě, vždy by měly být ale vyvážené. Důležité je skrze den nastavit a přiblížit dětem takové situace, které je vedou k samostatnému prožitku a získání vlastních zkušeností. Interakce s okolím a vlastní prožitek je nejhodnotnější na zažití, pochopení a přijetí nových informací, forem chování, které mohou následně uplatnit. Skrze tyto zkušenosti dítě demonstruje životní situace a formou nápodoby si ukládá předložené vzory. (Fichnová, Szobiová, 2007)

2.1 Rámcový vzdělávací program předškolního vzdělávání

Vzdělávání dětí předškolního věku je definováno pomocí Rámcového vzdělávacího programu předškolního vzdělávání, který je předem daný dokument pro mateřské školy.

„RVP PV stanovuje elementární vzdělávací základ, na který navazuje základní vzdělávání a jako takový představuje zásadní východisko pro tvorbu školních vzdělávacích programů i jejich uskutečňování.“ (Splavcová, Vatalová, 2018, s. 5)

Hlavním cílem tohoto dokumentu je maximálně možný rozvoj dítěte ve všech oblastech jeho individuality. Úkolem pedagoga je vést dítě, tak aby před nástupem do základní školy bylo, co nejvíce samostatné a soběstačné vzhledem k věku a dalším náležitostem.

Cíle RVP PV se dělí do pěti částí, které jsou spolu propojené.

Skrze svůj obsah se jedná o okruh biologický, psychologický, interpersonální, sociální kulturní a environmentální. Tyto části jsou rozděleny do vzdělávacích oblastí, kdy by se všechny denně měly objevovat v nabídce dětských aktivit, být zároveň propojené a tvořit celek.

Vzdělávací oblasti:

Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost a Dítě a svět.

Důležité je zde zmínit, že RVP PV nemá výtvarnou výchovu jako pevně ukotvenou a jednotně popsanou část. Tyto činnosti se prolínají všemi vzdělávacími oblastmi a jejich hlavním cílem je rozvoj kreativity, fantazie a tvořivosti. (Fichnová, Szobiová, 2007)

2.2 Klíčové kompetence

Klíčové kompetence předškolního vzdělávání jsou nadále rozepsány v RVP PV a jsou chápány jako očekávané výstupy, které by si dítě v průběhu navštěvování mateřské školy mělo osvojit. Jedná se o soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot. Dosažená úroveň těchto kompetencí se u každého dítěte liší v závislosti na individualitě jedince a jeho prostředí.

- „Kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence činnostní a občanské.“

Skrze vzdělávání v mateřské škole by dítě před nástupem do základní školy mělo ve výtvarné oblasti mít osvojené tyto kompetence.

„Kompetence k učení

- soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje*
- raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo*
- aktivně si všímá, co se kolem něho děje*
- soustředí se na činnost a záměrně si zapamatuje; při zadané práci dokončí, co započalo; dovede postupovat podle instrukcí a pokynů, je schopno dobrat se k výsledkům*
- odhaduje své síly, učí se hodnotit svoje osobní pokroky i oceňovat výkony druhých*

Kompetence k řešení problémů

- řeší problémy, na které stačí; známé a opakující se situace se snaží řešit samostatně (na základě nápodoby či opakování), náročnější s oporou a pomocí dospělého*
- spontánně vymýšlí nová řešení problémů a situací; hledá různé možnosti a varianty (má vlastní, originální nápady); využívá při tom dosavadní zkušenosti, fantazii a představivost*

Kompetence komunikativní

- dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými apod.)*
- komunikuje v běžných situacích bez zábran a ostychu s dětmi i s dospělými; chápe, že být komunikativní, vstřícné, iniciativní a aktivní je výhodou*

Kompetence sociální a personální

- umí si vytvořit svůj názor a vyjádřit jej*
- dokáže se ve skupině prosadit, ale i podřídít, při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje; v běžných situacích uplatňuje základní společenské návyky a pravidla společenského styku; je schopné respektovat druhé, vyjednávat, přijímat a uzavírat kompromisy*

Kompetence činnostní a občanské

– odhaduje rizika svých nápadů, jde za svým záměrem, ale také dokáže měnit cesty a přizpůsobovat se daným okolnostem

– chápe, že se může o tom, co udělá, rozhodovat svobodně, ale že za svá rozhodnutí také odpovídá

– k úkolům a povinnostem přistupuje odpovědně; váží si práce i úsilí druhých

(Splavcová, Vatalová, 2018, s. 11-13)

Denní činnosti jsou rozvrženy tak, aby napomáhaly dítěti, co nejvíce pochopit okolní svět, rozvíjet sebe sama po psychické i fyzické stránce, upevňovat získané dovednosti a spoustu situací si vyzkoušet. Učí se žít ve společnosti a společně s tímto si osvojují dané normy a pravidla. (Bednářová, Šmardová 2011)

3 TVOŘIVOST

Tvořivost nese spoustu definic, v čem se ale všechny shodují, je že se jedná o schopnost vytvářet nové, neobvyklé, originální způsoby řešení. V průběhu života lze dále tuto schopnost rozvíjet a kdy jindy začít, než u dětí v mateřské škole, které jsou ještě nepopsané listy papíru a teprve začínají tvořit svůj svět. (Fichnová, Szobiová, 2007)

3.1 Zásady pro podporu tvořivosti

1) Nehodnotit

Více funkční a přínosnější věty pro dítě jsou: „Vidím, že nad tím přemýšlíš,“ „I takhle by to mohlo být.“ Místo těch, které dítě zarazí v činnosti a nemá dál chuť pracovat: „To není dobře...“, „Neumíš nic vymyslet?“

2) Dobrovolnost

Zájem a chuť do aktivity a činností se odvíjí nejen skvělé motivace ale též o ochotě a vůli se zapojit. Zde je důležité, aby učitel, vedoucí aktivity dovedl obratně reagovat na potřeby dětí.

3) Bezpečí

Dítě by se vždy mělo cítit natolik komfortně, aby nebylo limitováno strachem, že je zkoušené. Pro mnohé už je značně nepříjemné vystoupit před celou skupinu a hovořit. Proto je důležité vždy pozitivně vést k možnosti vyjádřit se jinak: „Porad se s kamarádem a povězte nám, co jste vymysleli.“ Pravděpodobně bude hovořit kamarád. Též v nejistotě práce se učitel snaží pochválit dítě. Nejde totiž o nic víc mnohdy než o hru, aktivitu, ve které by se nemělo obávat výsledku. (Fichnová, Szobiová, 2007)

4) Humor

Práci vždy ulehčí a více zpříjemní smích nad čímkoliv, co při tvoření vznikne. Důležité je však nikdy nezesměšňovat.

5) Potěšení ze hry

Proces tvoření nejen ve výtvarné výchově by měl být tím nejdůležitějším z celé aktivity, dokonce více, než samotný výsledek, protože právě při tvoření dítě ovlivňuje citové kvality, vztah k sobě samému a okolí, chápavost, zvyšuje sebevědomí, motivaci k poznání a následně zvyšuje zájem o učení se novému

6) Pochvala

Ne všechny nápady jsou originální, ale aby dítě mělo ještě chuť přemýšlet a tvořit, rozvíjet se, je nutné jej podpořit i za malou myšlenku, kterou má.

7) Hra

Veškeré činnosti by měly vypadat jako ta nejpřirozenější dětská aktivita: hra.
(Fichnová, Szobiová, 2007)

4 DĚTSKÝ VÝTVARNÝ PROJEV

Na dětském papíře se objevují nejen sny dětí, ale také realita, vědomá i nevědomá přání, děti svým výtvarným projevem interpretují to, jakýma očima vidí svět. Jedná se tedy o proces socializace, dítětem zobrazovaná skutečnost svého okolí je výsledkem vytváření si vztahů s lidmi, předměty, které dítě obklopují. Kvalita jejich obrazu se odráží nejen od věku, ale také od jejich emočního a intelektového vývoje. Jestliže dítě odmítá kreslit může se jednat o nedostatečně podnětné a láskyplné prostředí ze stran rodiny nebo instituce, kde dítě vyrůstá. Výtvarné vyjádření se je pro dítě procesem upevňování sebevědomí, způsobem komunikace, zanechání svého vlastního otisku, vyjádření se. (Stehlíková Babyrádová, 2014)

Dětská kreativita a tvořivost se nejčastěji projevují v kreslení, malování a tvoření. Už ve věku 2-4 roky se jedná o první nekoordinované čmárání a velké pohyby celou rukou. Až v následujících letech si začíná uvědomovat souvislosti mezi svou činností a výsledkem, který zkouší pojmenovat. V předškolním věku se snaží malováním vyjádřit už konkrétní představy a pomocí barev jim dává emocionální význam. Čím jsou děti starší, tím jejich kresby dostávají realističtější tvary, barvy, perspektivu a význam. (Maňák, 1998)

4.1 Kresba

Kreslení je pro dítě mnohdy neodbytnou součástí oblíbených aktivit a jeho kresba nám ukazuje celkovou vyspělost dítěte. Dětská kresba má dané vývojové stupně, ve kterých se objevují typické prvky pro jednotlivá období. Nelze však vždy porovnávat dvě děti stejného věku a jejich výtvary, ty se mohou lišit díky individuálním odlišnostem, jako je úroveň grafomotoriky, vizuomotoriky aj. K zjišťování školní zralosti se též používá kresba postavy, která učiteli poskytuje orientační informace o úrovni kresby, zhodnocení vizuomotorické koordinace a celkovou úroveň jemné motoriky. Mimo to je i nenásilnou cestou k dítěti, kdy kresba může mít i diagnostický charakter. (Bednářová, Šmardová, 2011)

- *„Poskytuje informace o celkové vývojové úrovni*
- *Poskytuje informace o úrovni jemné motoriky a grafomotoriky*

- *Poskytuje informace o zrakovém a prostorovém vnímání*
- *Poskytuje informace o vztazích a postojích dítěte*
- *Poskytuje informace o emocionalitě dítěte*
- *Je komunikačním prostředkem*
- *Může být rehabilitačním nástrojem*
- *Může být terapeutickým nástrojem“*

(Bednářová, Šmardová, 2011, s. 6)

4.2 Vývoj kresby

Vývoj kresby je ovlivněn individualitou každého člověka. První náznaky mohou začít v období, kdy se dítěti podaří pevně uchopit kreslicí nástroj a začne jim přirozeným pohybem čmárat. (Nedvědová, Zatloukalová, 2000) Nejprve ke svému tvoření využívá pohyby celé paže, centrem pohybu je ramenní kloub. Až později se zapojuje loketní a zápěstní kloub a následně se mění i kresba.

Zdá se, že pro dítě je zpočátku důležitější, že „se kreslí“, než co „se kreslí“ (Uždil, 2002)

Takové kresby už mohou začít v jednom roce, kdy se jedná hlavně o neorganizované čáry, ale i tečky, vpichy a zátrhy. Velkou souvislost má pro vývoj kresby též vývoj řeči. Dítě se v tomto období projevuje žvatláním, broukáním. Je to přípravné stádium pro skutečné kreslení, jak ve vývoji řeči, později přijdou první hlásky a slova, tak ve vývoji kresbu, kdy přijdou na řadu spontánní kruhovitě tvary, souvislá a vodorovná čára. (Bednářová, Šmardová, 2011)

První zobrazovanou formou v dětské kresbě je lidská postava, složena z nepravidelného kruhu a čar a postupem času a opakováním se z ní stává „hlavonožec“, jedná se o ovál jako hlavu a následně z něj vedoucí čáry, které zobrazují nohy. Ten se zpravidla dětem podaří kreslit mezi třetím a čtvrtým rokem. I tyto obrázky se velmi liší vzhledem k individualitě a vývoji dětí.

V pátém roce se dítě snaží kresbou vyjádřit hlavu, trup, končetiny, části těla jsou jednodimenzionální neboli vedeny jednou čarou. To se mění kolem šestého roku, kdy se dvoudimenzionální končetiny a části těla objevují častěji. Tělo je lépe propojené,

nechybí krk, vlasy, oči, správný počet prstů a kresba se začíná dělit i na mužské a ženské postavy. (Bednářová, Šmardová, 2011)

Faktory ovlivňující dětskou kresbu:

- *„Mentální vyspělost dítěte*
- *Motorika*
- *Lateralita*
- *Zrakové vnímání*
- *Paměť*
- *Schopnost představivosti a reprodukce*
- *Pozornost“*

(Bednářová, Šmardová, 2011, s. 10)

4.3 Znaky v dětských kresbách

Dítě je ovlivňováno neustálým během života kolem sebe, díky získaným informacím si vybírá, co kreslí, při své tvorbě se neřídí pravidly lidského vidění, ale zobrazuje to, co o předmětech a dění ví, co ho nejvíce na daných objektech zajímá nebo si dokonce vymýšlí jiné vlastnosti, či možnosti.

- **Antropomorfismus:** velmi oblíbeným a častým námětem jsou pro děti zvířata, na které přenášejí lidské vlastnosti.
- **Transparentnost:** V obrázku viditelné to, co v realitě ne. Dítě vyobrazuje vše, co o objektu ví, ačkoli by se měla na obrázku objevit jen jeho vnější část. Například kresba letadla, kdy vidíme i sedící cestující, letušky a pilota. (Nedvědová, Zatloukalová, 2000)
- **Automatismus:** Opakování naučeného znaku. Například knoflíky, které nakreslí po celém oděvu postavy. (Nedvědová, Zatloukalová, 2000)

- R-princip: Pravoúhlost, jednotlivé komponenty jsou přikresleny k sobě v pravém úhlu i přes to, že to působí krkolomně nebo to vůbec není reálné. To znamená, že větve u stromů rostou kolmo a lidské končetiny jsou též kolmo připojeny k tělu, či komín na střeše svírá s domem pravý úhel.
- Sklápění: Roviny neodpovídají skutečnosti, jsou důkazem toho, jak dítě obtížně rozeznává vertikální a horizontální roviny. Například děti držící se za ruce v kruhu jsou v tomto případě vyobrazeny horizontálně s roztaženýma rukama a nohama. (Davido, 2008)
- Horizont: Vymezení oddělující pomyslné nebe a zemi.
- Velikostní hierarchie: To, co dítě považuje na obrázku anebo pro sebe za nejdůležitější je největší, v porovnání s dalšími lidmi, věcmi, zvířaty. Jedná se o nepoměrnosti zobrazovaných objektů a jejich částí. Často můžeme sledovat dětský egocentrismus, kdy se dítě samo znázorňuje, jako největší. (Hazuková, 2011)
- Grafoidismus: Zaoblování ostrých hran a rohů.

Dětskou kresbu, malbu nebo jakýkoliv výtvarný projev bychom ani jako pedagogové a ani jako rodiče neměli měnit a „opravovat“. To, co brzdí výtvarný projev a autenticitu dítěte při tvorbě je předkreslování. Pro aktivní zájem je možné využít jakoukoliv jinou motivaci, jako například četbu příběhu, hru, popis obrázků aj.

Velmi důležité je ze stran dospělých je respektování a chápání zvláštností dětského zobrazování. Pro dítě je kresba a malba vyjádřením toho, co prožívá a jak to na něj působí, proto by zásahy dospělých vůbec neměly probíhat, měnitotíž kontext, který je pro děti tak důležitý, i přes to, že nám to na první pohled nedává smysl nebo to nevypadá k světu. (Nedvědová, Zatloukalová, 2000)

4.4 Typologie dle J. Uždila

Dle českého pedagoga a malíře Jaromíra Uždila lze dětský výtvarný projev dělit do dvou následujících forem na extravertní a introvertní, které jsou nutné zohlednit při pedagogické práci. (Uždil, 1974) „*To znamená, že učitel musí hodnotit práci dětí (i svou práci) z hlediska výsledků, které odpovídají jednak rozvoji výtvarného vyjadřování (jako nadindividuální konvence), jednak výtvarného sebevýrazu (jako znaku daného psychologického typu).*“ (Uždil, 1974, s. 113)

Extravertní typ: snaha o vystižení zobrazovaného objektu, s důležitými i méně důležitými částmi. Výtvarník zaujme propracovaností a množstvím detailů, často chybí niternější vztah k zobrazovanému.

Introvertní typ: zde je velmi zřetelný vztah k zobrazovanému neboť se jedná o vlastní zažité situace a prožitky, díky tomuto se téma neopakuje a kresba je vždy nová. Dítě nedbá tolik na proporce a detaily, je pro něj důležitější barevnost. (Uždil, 1974)

5 VÝTVARNÉ TECHNIKY

5.1 Plošná tvorba

Jak už název napovídá veškerá malba, kresba a grafika spadající do této kategorie se vyjadřuje do plochy. Není zde žádná zábrana v inspiraci pro tvoření, dítě si vybírá téma, které je pro něj aktuální, zajímavé a nejlépe nedávno zažité. Jednotlivé techniky umožňují různé postupy práce a jiné pomůcky, které vybízejí k vlastní experimentaci. (Hazuková, 2011)

5.1.1 Kresba

Hlavní charakteristikou kresby je linka. Pomocí linek plošně zobrazuje objekty a hlavními nástroji jsou pro kresbu tužky, pastelky, rudky, uhel, voskový, mastný a suchý pastel, dřívko, či špejle. (Hazuková, 2011)

5.1.2 Malba

Spočívá v nanášení barevných skvrn, v jejich kontrastu a harmonii. Pro malbu v mateřské škole jsou vhodné barvy ředitelné vodou, tedy krycí barvy a vodové průsvitné. Jedná se též o plošnou techniku. (Vondrová, 2001)

5.1.3 Grafika

Jedná se o výtvarnou techniku, která umožňuje množit originál pomocí tisku. Tlakem je přenášena barva na papír z tiskových forem. Tyto formy mohou být z různých materiálů zajímavé pro jejich odlišné povrchy, například dřevo, kámen, kov, linoleum, plastická hmota. V mateřské škole je nutné dbát na to, aby vybraný materiál a grafická technika byla pro děti vhodná. Jednotlivé grafické postupy se rozdělují do tří skupin: tisk z výšky, tisk z hloubky a tisk z plochy. (Hazuková, 2011)

5.2 Plastická a prostorová tvorba

Tvorba v prostoru se realizuje trojrozměrným vyjádřením, kdy se nejedná tolik o barvy, jako o hmotu, světlo a stín. Tyto postupy se dělí na *plastické*, který spočívá v tvarování hmoty a modelování měkkých materiálů, *skulptivní*, kdy se vytváří dílo skrze ubírání hmoty a *konstruktivní*, jež má za cíl sestavování a vrstvení materiálu. (Hazuková, 2011)

5.3 Akční tvorba

Akční tvorba je zcela něčím netradičním a přitom se i s tímto způsobem umění setkáváme v mateřské škole. Důležité je zde podotknout, že cílem těchto metod není konečné dílo nebo výtvar, ale samotná akce. Akční tvorba se též spojuje se hrou, proto je pro děti předškolního věku vhodná a přiměřená. Ustupuje se od předem úzce daného vzorového postupu, kde je dítěti nabídnuta jedna možná cesta, která je ještě dospělým dotahována a doopravována do konečného pěkného výtvaru. Naopak dítě zde může hledat vlastní možnosti realizace, podporovat svou fantazii a kreativitu, užívat nové a neznámé a nečekat na hodnocení výtvaru, ale užít si proces. Každý si pak individuálně odnáší svůj zážitek a zkušenosti s tím spojené. Akční tvorba má několik možností forem. Jsou to například *happening*, *body-art*, *land-art*, *instalace*, *performance*. Pro tuto práci bude nejvíce důležitá forma *land-art*. (Vondrová, 2001)

5.3.1 Land-art

Land-artem se rozumí zemní umění neboli umění země. „Umělci zasahují výtvarným způsobem do přírodního prostředí nebo s nasbíraného přírodního materiálu dále tvoří venku nebo v místnosti.“ (Vondrová, 2001) Jedná se o akční tvorbu proto je důležitější samotný proces více, než jeho konečný relikt. K *land-artové* technice patří *empaketaž*, což je technika, kdy se různé předměty, přírodní útvary či části venkovního terénu balí a zahalují do netypických obalů. (Vondrová, 2001)

6 DÍTĚ A PŘÍRODA

Příroda je dítěti nejlepším učitelem už od pradávna. Dostatečně přiměřené a vhodné podněty jsou na každém kroku v jakémkoliv prostředí, v lese, u potoka, na louce, nebo i na školní zahradě. Nejenže příroda nám nabízí nespočet objektů k bádání a pozorování, ale samotný kontakt s přírodou napomáhá ke zlepšení psychické i fyzické stránky, u dětí zejména v jemné a hrubé motorice, pomáhá harmonizovat osobnost dětí, učí je vnímat, objevovat, tvořit a získávat přesně ty informace, které jsou pro ně mnohem důležitější, když je vidí, než když si o nich jen povídají. Navíc dítě je schopno učit se tzv. imprintingem, což je vtiskávání svého nejbližšího okolí a daných vzorů chování a jednání, což může dítěti pozitivně a trvale ovlivnit vztah k přírodě. (Jančaříková, 2010)

6.1 Environmentální výchova v mateřské škole

K pozitivnímu, ohleduplnému, zodpovědnému a hlavně udržitelnému způsobu chování k přírodě vede učitele ve školách metodický pokyn MŠMT ČR. Poskytuje doporučené postupy, které lze protnout do všech pěti vzdělávacích oblastí formulované RVP PV skrze výchovu environmentální. „Tato výchova má umožnit dětem zejména přímou zkušenost s přírodou, rozvíjet vědomí o rozmanitosti forem života a učit je přírodu milovat.“ (Leblová, 2016) To lze nadále i skrze vzdělávací a výukové programy, pobytové programů, jako škola v přírodě, výuku v terénu, tvorbou ekologických projektů a návštěvou různých venkovních prostředí. A nejen to. (Leblová, 2016)

6.2 Příroda ve výtvarných aktivitách

Environmentální výchova má též za úkol podněcovat a poskytnout estetické prožitky. V tomto případě je zde nepřeborná škála možností. Nejenže je pro děti příroda nevyčerpatelným tématem pro jakékoliv tvoření, malbu či kresbu, ale sama příroda nám nabízí materiál ke tvoření, který lze jednoduše získat při procházkách nebo pobytu

na školní zahradě. Už i toto znamená ekologičtější chování, než použití výtvarného polotovaru, což vede i k menšímu podněcování fantazie, tvořivosti a zručnosti.

Příroda nám nabízí materiály, jak z živočišného tak rostlinného původu, které mohou být užity nejen jako surovina, ale i jako výtvarná pomůcka.

Přírodniny rostlinného původu:

- dřeviny (male i dlouhé klacky, větve, kůra stromů)
- listy stromů, keřů a květin
- plody stromů a keřů
- polní plodiny,
- semínka a zrna
- korek
- koření
- ovoce a zelenina

Přírodniny materiály živočišného původu:

- mušle
- ulity
- ovčí rouno
- skořápky vajec (nutno vyvařit!)

Jiné přírodní materiály:

- hlína
- voda
- písek
- sníh
- kámen

Zapojení do denního programu dětí v mateřské škole může být i obstarávání těchto přírodnin, seznamování se s jejich vlastnostmi a využitím a následné očištění, či opracování do podoby možné pro použití do výtvarné výchovy. Důležité je též děti upozornit, že ne všechno, co najdou venku, si mohou odnést domů. Například některé

rostliny jsou chráněné nebo jedovaté, proto je důležité poznávat komplexnost přírody a porozumět tak spojitostem. (Jančaříková, 2010)

7 METODOLOGIE

Hlavním přístupem pro následující část práce byl aktivně využít čas strávený venku s dětmi, zjistit skrze motivační diskuze více o různých tématech, prožít si nové pokusy a více pochopit přírodní děje, uvažovat nad výtvarným úkolem více, než jen jako nad kreativním zadáním. Hlavním cílem práce bylo skrze výtvarnou činnost zažít příjemné pocity ze své práce, z možnosti tvořit a seznámit se s jinými výtvarnými technikami.

Projekt ze své části probíhal v mateřské škole Bieblova v Brně. Vzorek výzkumu jsou předškolní děti ve věku 4 až 6 let. Výtvarné činnosti prošly úpravou vzhledem k epidemiologické situaci.

Metodický zásobník obsahuje:

- 16 výtvarných postupů rozděleny po 4 listech za každé roční období
- jednotlivý list obsahuje: výtvarné potřeby, motivaci, postup práce, věkovou skupinu dětí, výtvarnou techniku, cíl lekce a zakončení a evaluaci
- veškeré tyto činnosti jsou přizpůsobeny svou náročností pro děti předškolního věku

8 VÝTVARNÝ ZÁSOBNÍK - Barevně celý rok

Tato část práce se věnuje zásobníku výtvarných aktivit s odlišnými výtvarnými technikami, postupy a hlavně s použitím různého přírodního materiálu zmíněného v teoretické části. Výtvarný zásobník se zaměřuje na roční období. Nevšední je posloupnost kapitol, které začínají podzimem a končí létem. Kopíruji tímto časové období od začátku školního roku a napojuji zde události týkající se nejenom jednotlivých ročních období, ale také významných událostí roku.

8.1 Podzim

Toto roční období nám přináší rozmanité množství barevného materiálu pro tvoření. V přírodě vše dozrává a sklízí se plody, které se na jaře zasadily. Jako jedny z nejhlavnějších se nám krásně zbarvují listy stromů do různých barev, tvarů a velikostí. Padají dozrálé žaludy, kaštiny, bukvice. Šípky jsou krásně červené a plné. Všechny tyto přírodniny je třeba pro zachování dobře očistit a prosušit, aby nezplesnivěly. Velmi vděčnými jsou i různé šišky ze stromů, které se díky svým rozdílným velikostem, tvrdostí, tvarem dají použít pro jakýkoliv námět. Pokud šišky necháme několik dní v teple a suchu, otevřou se a vypadnou z nich semena, které se také dají použít. Plodinami, které se mohou objevit ve výtvarných činnostech, jsou brambory, ty je nutné použít čerstvé, správně očištěné a opracované, dále též dýně a tykve. Pro děti je velmi známé podzimní ovoce jablko, které se pomocí písniček, říkadel a i výtvarných úkolů připomíná každý podzim. Může se použít v sušené či čerstvé variantě. Za okny každé školy lze pozorovat měnící se počasí a poté i venku prožívat samotnou proměnu podzimu, kdy na jeho začátku si ještě můžeme užívat posledních teplých paprsků babího léta, sledovat odlétající ptáky, zkoumat zemi, rostliny a byliny, které odkvétají. Zesilující vítr nám na školní zahradě může nachystat více větví a deštivé počasí se postará o bláto a louže, které jsou součástí pobytu na školní zahradě a též mohou vyplnit výtvarnou kratochvíli.

8.1.1 Stromovous – kůra stromů

Pomůcky: usušené kusy borové kůry, usušené listy ze stromů i se stonky, silnější čtvrtky, lepidlo (kanagom), tužky, nůžky, lepicí páska, štětce

Motivace: Na podzim je dobré poděkovat přírodě, která nám po celý rok pomáhala, dávala plodiny a rostlo v ní spoustu rostlinek a stromů, které byly domovem nejednomu zvířeti. Aby si příroda mohla odpočinout a nabrat sílu přes další zimu spolu s dětmi ji jako patroni stromů můžeme poděkovat a uspat příjemným rituálem spojeným s písničkou. Aby se ale vše podařilo a příroda nás slyšela, je třeba si vytvořit speciální masky, abychom se s dětmi stali patrony stromů.

Výtvarná technika: plastická tvorba, asambláž – technika, kdy dílo díky různým materiálům získává trojrozměrnou podobu

Postup: Na papír nakreslíme obrys lidského obličeje s nosem, ústy a očima, poté ho vystříháme s danými částmi. Část papírového obličeje potřeme lepidlem a postupně přikládáme kůru a lepíme tak, aby nebyla vidět bílá čtvrtka, je vhodné použít více vrstev. Důležité je každý kousek pečlivě přitlačit. Necháme alespoň 10 minut zaschnout. Poté opatrně masku otočíme a ze zadní strany nalepíme suché listy tak, aby barevné části byly směrem dopředu a zároveň, aby vytvářely „vlasy“.

Věk dětí: 4-6 let

Cíl výtvarné lekce: Rozvíjet a kultivovat práci se dřevem, seznámit se s kůrou jejím povrchem, hrubostí a lámavostí. Rozvíjet fantazii.

Zakončení: Děti si ve třídě mohou udělat výstavu masek a zároveň tipovat, komu patří která a proč. Následně se mohou vypravit na zahradu nebo na procházku do lesa a písničkou, hrou či pohlázením poděkovat stromům a uspat tak les na zimu. Zároveň si ještě mohou zkusit své maskovací mimikry, které díky maskám získali.

8.1.2 Květina růží – listy

Pomůcky: čerstvě opadané listy nejlépe z javoru, provázek, voda, hadříky

Motivace: Podzim čaruje a všechny květiny, které nám na jaře a v létě zdobily louky a zahrádky jsou pryč. Aby nám to nebylo líto, můžeme si jednu takovou kytici růží pro radost vytvořit sami z toho, co nám podzim pávě nabízí. Při pobytu na školní zahradě si každé dítě nasbírá takové množství listů, aby je za stonek držel jako kytici. Učitel může vyvolávat barvy, které mají sbírat nebo vždy na smluvený signál měnit pohyb dětí v prostoru. Například: sbíráme, jako žáby (děti skáčou, jako žáby), sbíráme, jako čápi (děti krokují, jako čápi).

Výtvarná technika: plastická tvorba

Postup: Nejprve si vybereme barevné listy, s kterým budeme chtít pracovat. Listy by neměly být potřhané ani vysušené, jinak by se dále mohly trhat, lehce namočené ve vodě jsou ideální. První list přehneme napůl a začneme stáčet do ruličky, kterou poté pevně stiskneme u spodní části listu. Pro menší děti je možné v tento moment zavázat ruličku jemným provázkem, aby se jim nerozmotala. Vezmeme si další list, přeložíme jej napůl a ten rolujeme kolem středu květu, který jsme vytvořili z prvního listu. Tímto způsobem květina nabírá na velikosti a tloušťce, až je v takové velikosti, že vypadá, jako růže. Nyní pečlivě zavážeme místo, kde jsme drželi všechny listy.

Věk dětí: 4-6 let

Cíl výtvarné lekce: Přetvářet původní věc do nové symbolické podoby. Rozvíjet představivost, citlivost a jemnou motoriku.

Zakončení: Každé z dětí může po tvoření popsat, jaké barvy si vybral pro svoji květinu a společně si mohou ozdobit své jídelní stoly nebo darovat kytičku mamince či babičce.

8.1.3 Ježek – šišky

Pomůcky: tvrdé čtvrtky, tužky, šablony, nůžky, vodové barvy, štětce, voda, tavná pistole, otevřené šišky a pro menší děti možnost otevřených skořápek bukvic pro lepší manipulaci

Pomůcky k motivaci a zakončení: neprůhledný pytlík, šišky různých velikostí, přírodniny podzimu jako kaštiny, žaludy, mech, listy, šátek

Motivace: Ráno v komunitním kruhu po přivítání učitel obejde děti s neprůhledným pytlíčkem, ve které jsou šišky a děti pouze pomocí hmatu mohou zjistit, co v pytlíčku je. Svou odpověď mohou říct, až všechny děti vyzkouší, co se v pytlíku skrývá. Poté, co je obsah odhalen, učitel vyzve děti, aby popsaly, jaké šišky jsou. (Drsné, ostré, hrubé – nutné dát do pytlíku jen otevřené šišky) Navazuje otázka, které zvíře chodí na podzim venku a zahrabává se v listí, aby přečkalo zimu? Nebo můžeme poradit, které zvíře, má na sobě něco ostrého a drsného? Odpovědí je ježek.

Výtvarná technika: plastická tvorba, lepení netradičního materiálu

Postup: Dítě si na papír nakreslí dle své představivosti ježka a toho vystříhne. Nejprve ji barevně zpracuje pomocí vodových barev, vyznačí oko, nos a ústa. Po zaschnutí přichází na řadu lepení bodlin ve formě malých šišek nebo bukvicových skořápek. Lepení skořápek je vhodnější pro mladší děti. Zde je nutný dozor učitele, pokud děti nemají zkušenost s tavnou pistolí, sám dopomáhá při lepení.

Věk dětí: 5-6 let

Cíl výtvarné lekce: Rozvíjet a kultivovat práci s ostrým a hrubým materiálem, rozvíjet fantazii a tvořivost, utvářet tvarovou kompozici.

Zakončení: Hmatový pytlíček je možné naplnit různými přírodninami a děti hádají pouze pomocí hmatu, co všechno, za poklady podzimu, je v něm schováno. Varianta Kimovy hry, děti mají před sebou nejlépe v řadě seřazené přírodniny podzimu,

které jsou za určitý čas schovány pod šátek. Děti pak mají vyjmenovat, co všechno si pamatují.

8.1.4 Dýně – papír

Pomůcky: role toaletních papírů, klacíky, šátky ve žluté nebo oranžové barvě, popřípadě krepový papír, zelený papír, tužky, nůžky, lepidlo

Pomůcky k motivaci a zakončení: baterka, šátky, krepový papír, různé látky

Motivace: K podzimu neodmyslitelně patří dýně. Vydlabávání a vyřezávání je v počtu třídy velmi náročnou aktivitou, zejména tedy skrze bezpečnost, proto tentokrát bude vytváření dýně vypadat jinak. Nejprve je nutné dětem představit náš svátek, kterému lidově říkáme dušičky. Například nenásilnou aktivitou, kdy si všechny děti lehnou na koberec, ve třídě se zhasne a učitel svítí na strop baterkou a vypráví dětem, že je to malá dušička, na kterou vždycky na podzim vzpomínáme. Může měnit pozice světla a děti hledají, kde zrovna dušička je. A aby nikoho nenavštívila zatoulaná dušička, vyřezávají se dýně, do kterých se dává svíčka. Protože se ve školce nemůže svíčka zapálit, je zde možnost vyrobit si dýně jinak.

Výtvarná technika: empaketáž – zaobalování věcí a předmětů

Postup: Toaletní papír postavíme do středu šátku/látky/krepového papíru a postupným obalováním a vkládáním obalu do ruličky papíru získáváme tvar dýně. Do pečlivě obaleného toaletního papíru vložíme dřívko. Z barevného papíru vystříhneme větší list s delším stonkem a ten buď, vložíme do středu ruličky nebo přilepíme ke klacíku.

Věk dětí: 3-5 let

Cíl výtvarné lekce: Rozvíjet schopnost soustředění a tzv. aktivní imaginace.

Zakončení: Na pobytu na školní zahradě můžeme využít zbylý materiál nebo jiné látky a vybrat si, co bychom společně, jako třída mohli zabalit do nového materiálu, popřípadě pozměnit význam prostředí. Pomocí přírodnin výslednému objektu

dodělat, oči, ústa, nos, končetiny, či cokoliv, co děti napadne. Dle množství materiálu učitel může vymežit, co by bylo možné zabalit, pokud od dětí není dostatek nápadů.

8.2 Zima

Zima je období bílá a ticha, příroda si prožívá dlouhý odpočinek, kdy se regeneruje a chystá na jaro plné života. Půda zamrzá a přestává být tvárná, nic nekvete a neroste, vše je přikryto bílou peřinou. Ve sněhu lze pozorovat v lese stopy zvířat, které přicházejí ke krmelcům, anebo lépe můžeme spatřit ptáky, poblíž krmítka. Výroba krmítka, jak ve školce nebo doma může být příjemnou aktivitou spojenou s náradím, anebo z již použitých materiálů, popřípadě z oleje a krmiva pro ptáky. Mezi ptáky, kteří přezimují a krmítko využijí, patří datli, brhlíci, kosi, sojky, straky, sýkorky, vrány, vrabci, havrani a další.

Veškeré vodní plochy za dobré zimy zamrzají a vytvářejí na sobě nádherné obrazce, které s dětmi můžeme pozorovat. Stejně tak jsou zajímavé rampouchy, závěje, mrazivé obrázky na oknech a i vločky, které lze pozorovat, než na dlani roztají. Sněhové a mrazivé kouzlení může být pro výtvarné tvoření velkou inspirací. A i se sněhem se dá ledacos vytvořit, od klasických sněhových koulí na koulování, přes sněhuláky až po velké stavby, jako je iglú.

Nejkrásnější událostí zimy jsou pro děti určitě Vánoce, které přímo vybízejí k vytvoření vánoční výzdoby, přáníčka nebo dárečku. Od výroby dárků se v rodinách více a více upouští i přes to, že mají nevyčíslitelnou cenu a proces tvorby je pro děti skvělým využitím volného času, který přispívá k jejich rozvoji a příjemnému pocitu ze své činnosti. Ze stran učitele či rodičů může být pojat kreativně například adventní kalendář, který se může vyhnout cukru a nabídnout dětem kreativní, tvořivé, výtvarné úkoly spojené i s jinými, méně známými svátky, jako je svátek svaté Barbory a Lucie.

V adventním čase děti navštíví Mikuláš, čert a anděl, tato událost se každý rok odráží ve výtvarných aktivitách u dětí v mateřských školách a je pojata různorodě.

A po novém roce děti čeká ještě jedna návštěva. V mateřských školách se stále drží tradicí připomínka a ztvárnění tří králů, která je ve většině spojena s výrobou tříkrálových korun a myšlenkou darovat a myslet na druhé.

Krásnou tradicí, která ukončuje zimu je masopust, který představuje období veselí a hodování, jehož součástí je průvod v maskách. Dříve se masky vyráběly z toho, co měli lidé doma, ať to byly látky, kožešiny, sláma, proutí a jiné. Nyní se v tomto děti spíše chystají ve stejném duchu na karneval, kde převažuje více koupených, než vyrobených masek, ale i tato příležitost nabízí k vlastní výrobě kreativních

škrabošek nebo skupinové práci například třídního klauna, či masek, které chodívaly dříve na masopust.

8.2.1 Kos – mák, kukuřice, rýže

Pomůcky: kartony, lepidla, štětce, tužky, semínka máku, rýže, kukuřice, šablony, obrázky kosa

Pomůcky k motivaci a zakončení: černé siluety ptáků, reálné obrázky ptáků, nahrávka ptačího zpěvu nebo různých druhů ptáků

Motivace: Na zimu u nás zůstává několik ptáků. Učitel si nachystá černé siluety k reálným obrázkům známých ptáků a děti hádají, který pták, je který. Nakonec pomocí hádanky zjistí, kterého ptáčka budou tvořit.

*Znám jednoho ptáčka, dobrého zpěváčka,
černý nosí fráček, žlutý má zobáček. (Kos)*

Výtvarná technika: pískování, lepení

Postup: Nejprve si namalujeme tužkou na čtvrtku kartonu větší obrys ptáka, spolu se zobákem, nožičkami a křídly. Pro menší děti je možné použít šablonu, kterou obkreslí, starší děti mohou tvořit originální siluety kosa. V tomto případě je k dispozici obrázková předloha. Poté je důležité uvědomit si a rozmyslet správné umístění surovin. Černé tělo – mák, žlutý zobák – kukuřice, bílé oko – rýže. Jako první se lepidlem potře pouze ta část, kterou chceme obměnit. Kukuřičná semínka se dají tvarovat pomocí prstů a rýži s mákem posypeme na daných místech obrázku. Zbytek materiálu, ten který se nepřilepil, nasypeme zpět do původní misky.

Věk dětí: 4-6 let

Cíl výtvarné lekce: Rozlišit jednotlivé suroviny dle doteku na jemné a hrubé. Rozvíjet fantazii a přetvářet původní význam surovin.

Zakončení: Jako zklidňující aktivitu si mohou děti udělat pohodlí na koberci, zavřít oči a poslouchat jednotlivé nahrávky ptáků. Pokud se jedná o děti z předškolní

třídy, mohou i hádat, o jakého ptáka jde. Učitel může dát pro ulehčení vždy dvě možnosti.

Evaluace vnitřní: Úkol byl pro děti vhodným. Procvičili si jemnou motoriku, poznali nový druh aktivity, jako je pískování a pracovali s různě jemným či hrubým materiálem. Starší děti byly trpělivější a využily celý čas pro tvoření, mladší děti byly dříve hotové. Pro tuto situaci je vhodné mít ještě v zásobě malou klidnou aktivitu.

Evaluace vnější: Tato výtvarná činnost u dětí nevytvořila velký zájem, jako pro celek. Některé děti se soustředily a využily celý čas na tvoření a část dětí tvoření chtěla mít, co nejrychleji za sebou. Děti se slabší jemnou motorikou měly větší problémy pečlivěji a déle se soustředit na činnost.

8.2.2 Vánoční kapři – soda, škrob, voda

Pomůcky: jedlá soda, kukuřičný škrob, voda, hrnec, mikrotenový sáček, špejle, brčka, špachtle, plastové nožičky, plastové destičky, provázek, štětce, voda, akrylové barvy, pro menší děti můžeme využít vykrajovátko ve vhodné velikosti

Motivace: Kapr jako jeden ze symbolů vánočního času by měl být dětmi znám. Mnoho dětí živého kapra ještě nemuselo vidět, nebo jej ani neochutnaly, proto by nebylo na škodu udělat si v prosinci procházku nebo vyjížďku, ke kádím, kde kapry prodávají. Pokud to vzdálenost a situace dovoluje. Při takové návštěvě můžeme poprosit i o pár šupin pro štěstí.

Výtvarná technika: plastická tvorba, modelování

Postup: Nejprve je nutné si den dopředu nachystat samotvrdnoucí hmotu ze škrobu, jedlé sody a vody hrnečkovou metodou. Aby mohla tvořit celá třída, tzn. cca 25 dětí je třeba 4 hrnečky sody, 2 hrnečky škrobu, 2 hrnečky vody. Všechny suroviny je nutno nechat projít minutou varem v nepřilnavém hrnci. Důležité je, aby směs zhoustla, poté jí, jako kouli zabalíme do mikrotenového sáčku, aby neokorala. Pokud oschne, je dobré hmotu prohmatat mokřýma rukama, jako těsto.

Nejprve si vymodelujeme kouli, kterou poté zmáčkne na silnější placku a snažíme se ji modelovat do tvaru ryby. Lepší je vše tvořit z jednoho kusu hmoty, připevňované části nedrží po zaschnutí dobře. Díky špejlím, brčkům, špachtlím dále tvarujeme a obtiskáváme oko, šupiny, ploutve. Každé rybičce pod horní šupinou uděláme brčkem díрку na provázek. Kapříka pak po zaschnutí, nejlépe až další den, obarvíme akrylovými barvami. Jako poslední provlečeme dírkou kratší provázek a učitel pomůže všechny kapříky zavázat.

Věk dětí: 4-6 let

Cíl výtvarné lekce: Zkoušet tvarovat a dekorovat materiál, rozvíjet představivost a jemnou motoriku.

Zakončení: Hejno kaprů je vhodné použít, jako dekoraci při zdobení třídního vánočního stroměčku. Takto bude stroměček vypadat opravdu originálně.

Evaluace vnitřní: Pro děti již známé modelování a tvarování bylo příjemným úkolem, menším dětem je vhodné umístit na stůl jednoduchý obrázek kapra, dožadovaly se popisu, protože nevěděly, jaký tvar mají získat.

Evaluace vnější: Tvarovací činnost děti velmi bavila. Vytvářely zajímavá těla ryb. Se zaujetím pomáhaly při tvorbě hmoty a díky diskuzi zjistili, že dle hrnečkové metody mohou doma i vařit jídlo s rodiči.

8.2.3 Ledová zrcátka – voda, přírodniny

Pomůcky: plastové nádoby a misky, voda, přírodniny (jakékoliv), drobné hračky/postavičky (nejlépe velikosti hraček z Kinder vajíčka), provázek, nůžky, folie

Pomůcky k motivaci: dvě průhledné nádoby, dvě kostky ledu, teplá a studená voda

Motivace: Venku za okny vládne pán Mráz a kreslí na okna a zamrzlé kaluže krásné obrázky. Jak to s tou vodou a ledem opravdu je? Následujícím pokusem si ve třídě ukážeme, jak rychle se led rozpouští v teplé a studené vodě. Je v tom nějaký rozdíl? Děti předem hlasují o výsledku a učitel si nachystá dvě průhledné sklenice, v jedné je teplá voda ve druhé studená. Do obou zároveň ponoří kostku ledu a pozoruje s dětmi, co se děje. Společně si jev vysvětlí.

Výtvarná technika: dekorování přírodnin do vody

Postup: Nejprve si vybereme ty přírodniny, které budeme chtít mít ve svém ledovém zrcátku a které budou tvořit příběh s naší hračkou. Následně vše naskládáme do nádoby tak, jak si představujeme svůj příběh a opatrně nádobu zalijeme vodou několik centimetru pod okraj. Dostatečně dlouhý provázek opatrně ponoříme do vnitřního okraje nádoby tak, aby z něj středová část vykukovala ven, jako poutko. Následně se misky nechají venku na zahradě přes noc a dále už pracuje zimní příroda. Další den se obrázky s pomocí učitele vyklepou z misek a každý si pověsí své ledové zrcátko kdekoliv v zahradě. Viz obrázek č. 2.

Věk dětí: 3-6 let

Cíl výtvarné lekce: Rozvíjet fantazii, přemýšlet nad vznikajícím příběhem, dekorovat přírodní materiál do vody, sledovat a vnímat změny vodního skupenství díky mrazu.

Zakončení: Z těchto visících ledových zrcátek, které zdobí školní zahradu, může vzniknout vernisáž, kdy se třída projde společně po zahradě a u každého díla jeho autor popíše příběh, který se v jeho zrcátku skrývá. Ledová zrcátka mohou být na zahradě, dokud nezačnou tát, poté je důležité zejména plastové části posbírat, aby nedošlo k nebezpečnému pozření zvířetem.

Evaluaace vnitřní: Díky vlastnímu výběru postavičky/hračky do zrcátka děti vytvářely neuvěřitelné příběhy a rozvíjely tak fantazii. Při práci s vodou vznikaly časté nehody, nutné mít dostatek savých látek.

Evaluaace vnější: Nevšední aktivita vzbudila u dětí velký zájem a nadšení. Každou část úkolu samostatně plnili s drobnou dopomocí učitele. Nejvíce pozitivní emoce probíhala druhý den při vyklopení svého zrcátka z formy.

Obrázek č. 2 (zdroj vlastní)

8.2.4 Tři králové – šťávy, koření

Pomůcky: kurkuma, řepa, červené zelí, mladý ječmen v prášku, kari, hlína, skleničky, štětce, voda, hrnec, plotýnkový vaříč, misky, folie, zasněžená plocha

Pomůcky k motivaci a zakončení: pracovní list viz Příloha č. 1, matoucí potraviny například švestky, jahody, misky voda, barviva

- Žlutá – kurkuma
- Modrá – šťáva z červeného zelí
- Zelená – prášek z mladého ječmene
- Oranžová – kari koření
- Hnědá – hlína
- Červená – šťáva z červené řepy (viz obrázek č. 3)

Obrázek č. 3 (zdroj vlastní)

Motivace: Zima se často označuje za bílou, studenou a nepřístupnou. Ale i toto můžeme výtvarnými aktivitami ovlivnit. Děti ráno získají informaci, že tento den budou kreslit venku na sněhu pomocí nových barev. Aby nepřišly rovnou k hotovým barvám, samy budou zjišťovat, které potraviny, či koření vytvoří určitou barvu. Učitel před děti do řady naskládá všechny suroviny zmíněné výše, může přidat i další navíc. Je dobré si s dětmi vše nejprve pojmenovat, osahat a mít možnost přičichnout, pokud má surovina specifickou vůni. Poté každý na svém pracovním místě dostane papír

s 6 barevnými kolečky a nakreslí nebo napíše surovinu, která vytvoří požadovanou barvu. Zajímavé pak je společné vyhodnocení, zejména u modré, kde mohou být nabídnuty jiné matoucí suroviny jako například švestky.

Výtvarná technika: kresba přírodním barvivem na netradiční povrch

Postup: Děti zjistily, z jakých surovin může vzniknout barva, v menších skupinkách si vytvoří požadované množství do skleniček od každého kusu suroviny. Modrou barvu připraví učitel, nakrájené zelí musí projít na chvíli varem, aby pustilo šťávu, to samé řepa, pokud už není naložena ve sladkokyselém nálevu.

Ostatní suroviny se dají smíchat s vodou a vznikne požadovaná barva. Děti si mohou zkusit nakreslit cokoli na papír, aby zjistily, jak taková přírodní barva funguje. Při pobytu venku každá skupinka dostane za úkol nakreslit koruny tří králů i s jejich iniciály. Barevné kombinace, jsou čistě na nich.

Věk dětí: 4-6 let

Cíl výtvarné lekce: Vnímat nové využití přírodních surovin. Zažít experimentativní kresbu na sněh.

Zakončení: Pokud některé barvy zbydou anebo jsou ještě suroviny na jejich dodatečné vyrobení, je zde příjemná zimní barevná kratochvíle. Barvy se smíchají s větším podílem vody, které si děti rozlijí do mističek různých tvarů a velikostí. Může dojít k zašpinění okolí, děti pracují možná poprvé s větším objemem tekutiny a zjišťují, jaké jsou možnosti, proto je vhodné plochu zakrýt folií. Tyto barevné misky vody, necháme na školní zahradě přes noc, kdy jsou mrazy a další den máme ledové barevné kostky na vytváření hradů, staveb, obrazů, na cokoli, co nás venku při hře napadne. (Nutné jsou pro děti u této aktivity teplé rukavice.) Viz obrázek č. 4 a 5.

Evaluační vnitřní: Organizačně to byl náročný úkol, ale díky dostatečnému množství pomůcek a správné časové organizaci nenastal problém

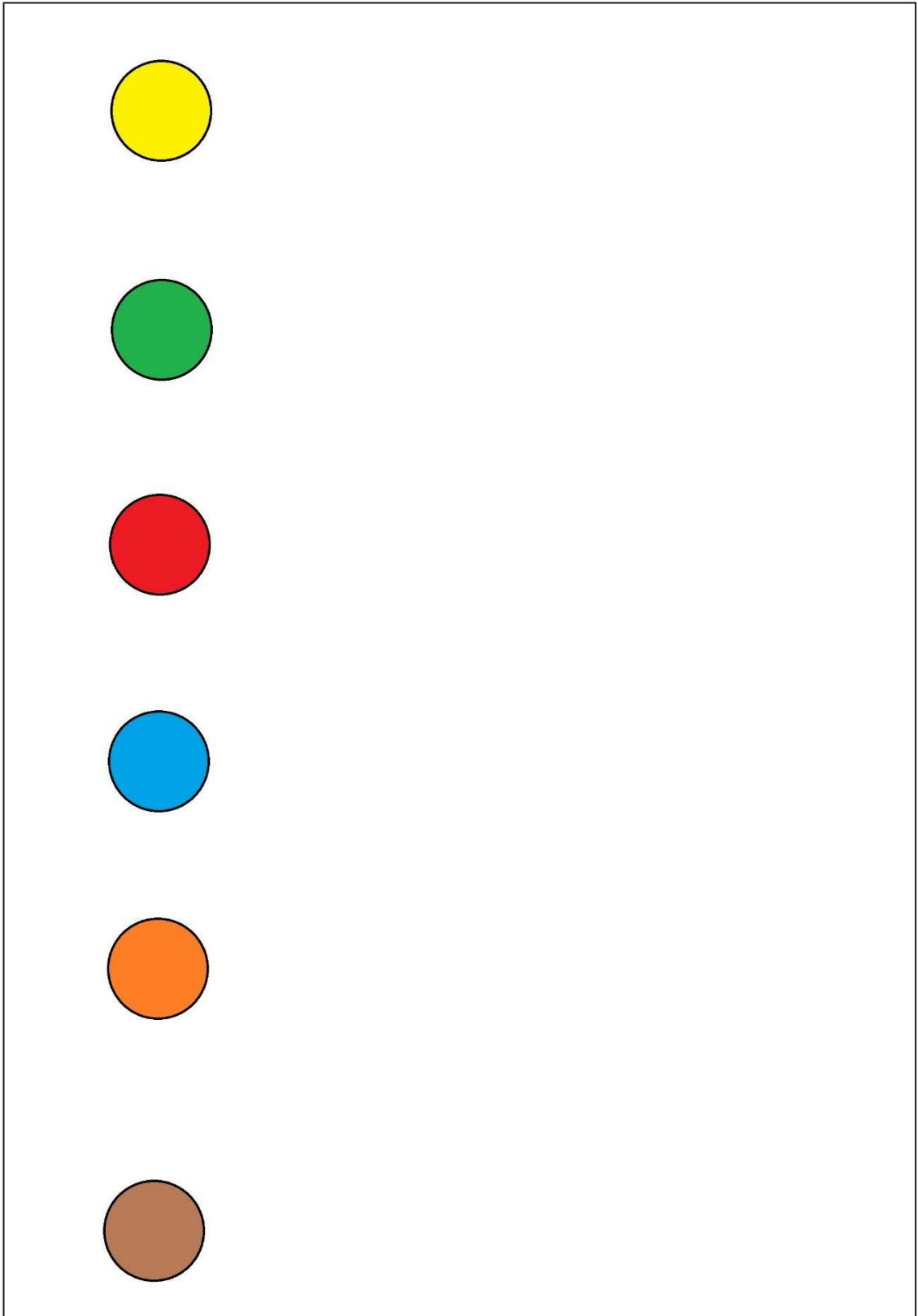
Evaluace vnější: Aktivita získala velký zájem. Děti byly zaujaty motivačním pracovním úkolem, nejvíce je bavilo malování do sněhu.

Obrázek č. 4 (zdroj vlastní)

Obrázek č. 5 (zdroj vlastní)

Příloha č. 1 - Pracovní list

8.3 Jaro

Na jaře se k nám vrací větší množství sluníčka a celá příroda jakoby se znovu nadechla a začala oživovat. Vše kolem klíčí, pučí, zvířata se probouzejí ze zimního spánku, venku je vše připraveno k novému životu. Pro nás jarní dění může být velkou výtvarnou inspirací a též se zde vyskytne mnoho zajímavého materiálu, který se dá použít na tvoření. Pro děti je příjemným výtvarným námětem sněženka, která po posledním sněhu ukáže krásnou bílou sukýnku. Zazelená se po chvíli i celé okolí a keře, stromy a tráva dostanou krásnou jasnou barvu. K tomu všemu začne být živo i mezi živočichy, kteří vylézají ze svých obydlí a rodí mladé. Nejde si nevšimnout vracejících se a cvrlikajících ptáků. Nejprve se nám vracejí lindušky, sluky a čápi s vlaštovkami, později rorýsi. Díky většímu výskytu hmyzu, kterým se ptáci živí, nastává ideální čas pro stavění vlastních hnízd a kladení vajíček.

Velkým zdrojem pro různá tvoření jsou větvičky, velmi dobře se pracuje s břízovými, ze kterých jde udělat krásné věnce pro další dekoraci. A nejen stromy nám nabízejí inspiraci, hlavním poslem jara je již zmiňovaná sněženka, ale i narcisy a hyacinty, které se jako první objevují na zahrádkách.

Kreativním a tradičním obřadem vítání jara je u nás vynášení Morany, nebo-li smrtky, která představuje zimu. Krásný zvyk začíná už samotnou přípravou slaměné figury Morany, která je vynesena dva týdny před Velikonocemi za zpěvu písní či říkadel a vhozena do vody na znamení ukončené zimy.

Největším svátkem jara jsou Velikonoce, které jsou spojovány s pletením pomlázky, pečením velikonočního beránka a zdobením vajíček. Chlapci společně chodí na pomlázku ke všem děvčatům a ženám do okolí, aby je proutkem vyšlehali a polili studenou vodou pro zdraví v následujícím roce. Odměnou bývá kraslice malovaná různými technikami.

Příjemnou formou výletu pro mateřské školy, tak i pro rodiny, v tomto období je návštěva záchranné stanice, zoo koutků nebo lesní minizoo či ekofaremu, kde se na jaře rodí více mláďat a pro děti to bude zajímavá zkušenost vidět vše, o čem si ve třídě povídají. Též vhodná je i přednáška myslivce, zejména o narozených mláďatech, která se mohou vyskytovat opuštěná a informace o tom, jak se v těchto situacích chovat, jim může zachránit život.

Na jaře probíhá v přírodě nejvíce proměn, s dětmi si na školní zahradě nebo poblíž školky můžete najít místo, které budete pravidelně navštěvovat a pozorovat, jak tam vypadá jeho blízké okolí hned na začátku jarní rovnodennosti až do začátku léta. Místo si můžete pojmenovat a pravidelně s dětmi diskutovat o tom, co vidí. A jestli se něco od jejich poslední návštěvy nezměnilo.

8.3.1 Sněženka – dřeviny, ovčí rouno

Pomůcky: klacíky, zelená příze, lepidlo, vata, zelené ovčí rouno, zelený filc, květináč s hlínou/modelína

Pomůcky k motivaci a zakončení: čtyři průhledné skleničky, voda, potravinářské barvivo, čtyři bílé květiny (chryzantémy), cibule hyacintu nebo narcisu, sklenička, voda

Motivace: Jak to, že ty rostliny tak rostou, když odtaje sníh? Co v té hlíně je tak důležitého, že z malého semínka vyrostou velká kytička? Pomocí pokusu si společně s dětmi ukážeme, jak moc je pro rostliny důležitá voda. Děti mohou namítat, že nic nepotřebuje, kromě tepla, ale díky tomuto pokusu zjistí, že rostliny si ze země umějí vzít vodu, která jimi proudí. Do čtyř průhledných skleniček si učitel připraví menší množství vody smíchanou s potravinářským barvivem. Vložíme do nich nakrátko uštířenu bílé květiny. Vhodné jsou bílé chryzantémy, sněženka podsněžník je zařazena mezi ohrožené druhy, proto bychom ji neměli trhat. Obarvená voda nám téměř začaruje bílé květy do takové barvy, ve které je květina dostatečně dlouho ponořena. Můžete tento pokus provést den dopředu a poté zhodnotit výsledek.

Výtvarná technika: namotávání příze a tvarování vaty a rouna

Postup: Protože si sněženky nemůžeme natrhat, tak si je do třídy vyrobíme. Nejprve si pečlivě omotáme svůj klacík zelenou přízí, konec přilepíme lepidlem. Z vaty si uválíme tři bílé válečky, jeden kratší zelený ze zeleného rouna, které v jednom místě smotáme k sobě. Tento vzniklý kvítek přimotáme pomocí příze ke konci stonku a zbylé nedostatky schováme pod zelené rouno. Z filcu si vystříhneme delší lístek, který přimotáme k druhému konci sněženky. Sněženky můžeme naaranžovat do společného truhlíku s hlínou nebo je pevně vystavit pomocí modelovací hmoty.

Věk dětí: 4-6 let

Cíl výtvarné lekce: Překrývat přírodní materiál přízí a tvarovat jemný materiál.

Zakončení: Na jaře se nejdříve probouzejí rostliny, které vyrůstají z cibulek. Vedle sněženek je to hyacint nebo narcis, které vídáme jako první, jejich cibulky nám pomohou k pozorování toho, co se děje pod hlínou. Spodní část cibulky těchto rostlin necháme ve vodě v průhledné sklenici. Děti budou moci sledovat, jak nejprve rostou kořeny, poté klíček s listy. Důležité je, aby měla cibulka, co nejvíce světla.

8.3.2 Morana – kukuřičné listy

Pomůcky: kukuřičné listy, provázek, kusy látek, nitě, drátek, fixy, voda, hadříky, nůžky

Pomůcky k motivaci: kniha Chaloupka na vršku nebo možnost online produkce

Motivace: Je načase rozloučit se ze zimou a přivítat jaro. Dle tradice se už desítky let pro toto období, přelomu zimy a jara, vynáší tzv. Morana neboli zima, která ukončuje toto období. Před tvořením se děti mohou příjemně naladit na toto téma poslechem pohádky: Jak se Andulka bála smrtky, z knížky Chaloupka na vršku. Pokud je to ve třídě možné, lze ji pustit i ze záznamu české televize na následujícím odkaze. (Chaloupka na vršku: Jak se Andulka bála Smrtky — online)

Výtvarná technika: plastická tvorba, výroba postavičky

Postup: Otrhané listy z kukuřice navlhčíme hadříkem, aby se s nimi lépe pracovalo. Z listů si zmuchláme malou kuličku, jako hlavu a přes ní přehneme větší list. Pod ní do kříže smotáme další větší list, jako ruce a nití pevně svážeme. Následně je vhodné Moranu obléci, proto složíme list napůl a vložíme podélně panence přes ramena a pas, tím se vytvoří rukáv, toto opakujeme i na druhé straně. Můžeme přidat pár listů na objem sukně a částí listů svážeme v pase. Vše zpevníme nití. Nakonec Moranu dozdobíme kouskem látky formou pásku, rukávu, nebo šátku na hlavu či zástěru. Vše je na fantazii dětí. Fixem domalujeme obličej.

Věk dětí: 4-6 let

Cíl výtvarné akce: Pracovat s nevšedním materiálem, učit se tvarovat a dekorovat kukuřičné listy. Uvědomovat si tvar a proporce lidské postavy,

Zakončení: Při procházce na pobytu venku mohou děti společně s učiteli tradičně vyhodit jednu Moranu do nejbližšího potoka nebo řeky, aby si děti mohly tradici vizualizovat a hlavně zažít. Je dobré, aby pro tuto aktivitu měli učitelé vytvořenu

jednu Moranu navíc, děti si své mohou odnést domů. Aby nám zima opravdu odplula pomůžeme ji s dětmi básničkou.

*Přišlo jaro do vsi,
kde jsi zimo, kde jsi?
Byla zima mezi náma,
Ale už je za horama.
Hu, hu, hu,
Jaro už je tu.*

8.3.3 Kraslice – hlína

Pomůcky: vyfouknuté vejce (alespoň 2 pro dítě), hlína (nejlépe ve více odstínech), voda, papír, štětce, misky, špejle

Pomůcky k motivaci a zakončení: bílá čtvrtka, štětce, misky, hlína, voda, možnost video produkce z internetu

Motivace: Velikonoce bez vajíček by nebyly ono. Většina dětí už si mohla doma nebo ve školce vyzkoušet různé možnosti barvení. Toto barvení s hlínou ale pravděpodobně ještě ne. Aby děti zjistily, jak se jim s hlínou kreslí, zkusí si každý namalovat svůj návrh vajíčka hlínou na bílý tvrdý papír. Pomocí štětce tvoří svou předlohu a zkusí, jaké vlastnosti má hlína jako barva.

Tip: Dětem je možné už předem dát kreativní domácí úkol. Vajíčka si mohou doma s rodiči nabarvit pomocí zeleniny a octa. Následně se hlína po aplikaci a zaschnutí krásně vyškrabuje a výsledek s přírodním barvivem získá větší šmrnc.

Domácí úkol pro rodiče s dětmi: Nabarvit dvě vajíčka pomocí koření, bylin a zeleniny. Na bílých vajíčkách vynikne přírodní barvení, pokud ale nemáte právě bílé, nic se neděje. Na tmavších jen nebude konečný výsledek barvení tak výrazný. Vajíčka je nutno předem odmastit například pomocí prostředku na nádobí a hadříku. Oschnutá a čistá vajíčka se nadále mohou ponořit do vroucí vody a je zde několik variant, jak je s domácími surovinami vejce. Pro větší lesk a životnost přírodních barev se může přidat do vody pár lžic octa.

- žlutá – kurkuma, šafrán
- červená – mořena barvířská
- hnědá – slupky ze žluté cibule
- modrá – červené zelí
- růžová – syrová červená řepa
- zelená – petrželová nať, kopřivy (ne sušené), kmín
- fialová – brusinky, borůvky, červené víno

Vejce vaříme s každou surovinou alespoň dvacet minut. Pro intenzivnější odstín je dobré nechat vajíčka v nálevu přes noc a poté je opláchnout studenou vodou.

Výtvarná technika: barvení, vyškrabování

Postup: Do několika misek smícháme v příhodném poměru vodu a hlínu. Každá hlína se vyznačuje jinou barevností, proto oddělíme každou do své misky. Vyfouknutá vajíčka si opatrně propíchneme špejlí, aby se nám lépe tvořilo. Vajíčka si natřeme štětcem a hlínou tak, jak chceme, můžeme je natřít celé, polovinu, nebo jen pruhy. Po zaschnutí pomocí škrabadel, ostrých špejlí, či větviček hlínu na různých místech vyškrabáváme a vznikají nám tak zajímavé vzory nebo obrazy.

Věk dětí: 4-6 let

Cíl výtvarné lekce: Vytvořit barvivo z hlíny a přemýšlet nad překrýváním barev, vyškrabávat ornamenty z křehkého materiálu.

Zakončení: Po náročnějším tvoření mohou děti shlédnout pohádku Spejbl a Hurvínek – Hurvínkova pomlázka. Společně si pak mohou děti s učitelem odpovědět na otázky. (Spejbl a Hurvínek - Hurvínkova pomlázka — online)

Co si Hurvínek koupil na trhu?

Kdo za osoby byly na trhu?

Jak získal Hurvínek proutí na pomlázku?

Jakou básničku říkal Hurvínek a Spejbl u pomlázky?

Co se stalo s vajíčky od Máničky?

Co dostali Hurvínek se Spejblem za vyšlehání?

8.3.4 Čápi – semínka

Pomůcky: usušené semínka dýně, semínka slunečnice, kustovnice čínská, tenké větvičky, lepidlo, tužky, čtvrtky, štětce, předloha čápa, suchý pastel

Pomůcky k motivaci: obrázek čápa, obruče, ozvučná dřívka

Motivace: Před dnešním náročnějším a soustředěnějším tvoření si s dětmi protáhneme těla pomocí pohybové hry, aby šla práce pěkně od ruky. Nejprve dětem ukážeme obrázek čápa a zeptáme se kdo to je? Děti by jej měly znát, mohou ho vytleskat, popsat, jak vypadá, čím se živí, kde si staví hnízda a kam odlétá na zimu.

Poté učitel dětem vysvětlí hru. Rozmístěné obruče po místnosti, jsou hnízda, do kterých děti rychle naskočí, až zazní ŠUP DO HNÍZDA. Mezitím děti, jako čápi s roztaženými křídly poletují po třídě v takovém rytmu, který vytukává učitel na ozvučná dřívka v doprovodu s říkadlem.

Čápi, čápi, číhejte,

svoje hnízda hlídejte, (děti mají roztažené ruce, jako čápi křídla v letu)

čápi, čápi lítejte,

zobákem si klapejte (děti klapají zobákem)

Na pokyn ŠUP DO HNÍZDA, se děti schovají do obručí. Pro větší gradaci se můžou hnízda odebírat a tak ti čápi, co nenajdou své místo, budou muset na chvíli odletět do teplých krajů.

Výtvarná technika: lepení semen a vytvářené nového obrazu

Postup: Na papír si tužkou nakreslíme obrys čápa. Dle barevné předlohy vybíráme takové semínka, která se hodí na různé části těla. Začneme od hlavy, a pečlivě lepíme jeden kousek semínka vedle druhého. Na spodní část je možné přilepit jemné větvičky, které představují čapí hnízdo. Pozadí za už uschlým čápem můžeme oživit díky světle modrému suchému pastel, které do ztracena rozmažeme prsty.

Věk dětí: 5-6 let (pro menší děti je možné udělat tento úkol formou skupinové práce, kdy tři děti společně pracují na jednom čápovi)

Cíl výtvarné lekce: Rozvíjet jemnou motoriku, rozlišovat správně barevné části čapího těla.

Zakončení: V rámci pobytu venku se děti mohou jít projít a hledat ve svém okolí taková místa, kde by dle ranního vyprávění mohli mít hnízdo čápi. Procházka může směřovat k vysokým komínům a domům a šťastlivci po svatém Řehoři mohou spařit i živého čápa.

8.4 Léto

To, co na jaře začalo kvést, nyní zraje a změny v přírodě již nejsou tak rychlé a velké, jako tomu bylo na jaře. Slunce krásně pálí, všude je plno hmyzu, vše žije plným životem. Inspirace pro tvoření je snad na každém kroku.

Na procházce v lese děti mohou krásně vnímat všemi smysly, vůni lesa, jeho povrch, jako hebký mech nebo drsnou kůru, mohou pozorovat život v lese, poslouchat děj a ochutnat plody, pod dozorem pedagoga. Všechno tohle je velkou inspirací pro výtvarné činnosti a je zde i mnoho materiálu na tvoření. Přírodním barvivem nám mohou sloužit šťávy ze zralých borůvek a malin. Kůra stromů může posloužit na frotáž, menší dřívka a větvičky na jakékoliv plastické tvoření. Květiny nám mohou nabídnout svůj pigment a z mechu můžeme s dětmi vytvořit kokedamu. Do modelíny lze obtiskávat různé přírodniny, jako šišky, žilnatinu listů, ulity, zajímavé kameny.

Voda je příjemným zpestřením dětských letních dnů, nejen na koupání v řece, jezeře nebo u moře ale i pro pozorování vlastností vody, díky stavění kaskád a potůčku zlískají děti zajímavé hmatové informace i pro možné další tvůrčí činnosti. Kreativitu nám umožní procvičit i sledování mraků, vyprávění příběhů a popis toho, co nám připomínají. Letní počasí nám přináší i spoustu dešťů, a pokud současně svítí i slunce děti mohou spatřit výtvarně oblíbený námět duhu.

V žádném jiném ročním období není tolik živo mezi živočichy a rostlinami, které jsou též nepřebornou inspirací a mezi květinami a bylinami se nachází i materiál na tvoření.

8.4.1 Sluníčko – pampeliškový pyl

Pomůcky: tvrdé čtvrtky, pevná podložky, tuš, pampelišky, dřívka

Pomůcky k motivaci a zakončení: časopisy, encyklopedie rostlin, obrázek smetánky lékařské, odkvetlé pampelišky

Motivace: Až nastane ve školce týdenním/měsíčním tématem příroda, rostliny nebo počasí je vhodné zařadit před výtvarnou činností rozhovor na téma, která kytky je nejvíce podobná sluníčku? Děti by měly dojít k pampelišce. Společně si pak mohou s učitelem ukázat, jak pampeliška vypadá na obrázku, popsat si ji, připomenout si, že ji znají i jako odkvetlou kytičku a v encyklopedii nebo časopisu společně s vyučujícím přijít na pravý název.

Výtvarná technika: malba a kresba

Postup: Tato aktivita vybízí k realizaci přímo venku. Učitelé s sebou mohou vzít i karimatky, popřípadě deky pro větší pohodlí a první část malby může proběhnout přímo na sluníčku. Každý by si měl natrhat několik pampelišek a najít si pohodlné místo, kde bude mít bílou čtvrtku alespoň trochu ve stínu, aby dobře viděl své dílo. Pod čtvrtku si vložíme tvrdou podložku a můžeme začít. Pampelišku chytíme za stvol, co nejbližší květu a otevřeným květem přitlačíme na papír a malujeme na střed velké slunce i s paprsky. Pampelišek bude potřeba několik, aby barva z pylu byla alespoň trochu výrazná, ale předem je dobré ohlídat, že děti nevytrhají všechno, co je kolem. Na konci obrázek očistíme od možných žmolků. Druhá část probíhá ve třídě, kdy slunci dokreslíme obličej, popřípadě dekorujeme paprsky černou tuší.

Velmi důležité je dbát na bezpečnost při malbě venku, co se týče možného hmyzu, děti je nutno předem upozornit, že pro včely je pampeliška zdrojem potravy a mohou se jí dožadovat. V blízkosti včely je dobré pampelišku pomalu pustit a nedělat prudké pohyby.

Učitel je nucen zjistit si, zda někdo ve třídě není alergicky na pyl. Pokud ano, dítě si předem ve třídě vyrobí přírodní štětec. Na klacík naváže nejlépe obilninu,

ve větším množství, ta by mohla dobře suplovat pampelišku. Nutná je v tomto případě žlutá tempera.

Věk dětí: 3-6 let

Cíl výtvarné lekce: Uvědomovat si možnosti práce s netradičním materiálem, prohlubovat znalosti o přírodě. Kombinovat různé výtvarné techniky.

Zakončení: Než se vrátíme zpět do třídy, můžeme si vyzkoušet dechové cvičení s pampeliškou. Nejlépe by vyhovovala odkvetlá pampeliška, ale i tu si můžeme představit. Na pokyn učitele děti budou foukat do malé pampelišky, do velké pampelišky, do pampelišky, která je blízko a která je daleko. A takto se učít pracovat a usměrňovat množství a délku svého dechu.

8.4.2 Přáníčko – papírová kaše

Pomůcky: starý papír (může být popsáný a pokreslený, nedoporučuji novinový – vytváří černý odstín výsledného papíru), mixér, voda, velká plastová krabice, savé látky, plastové podložky, nůžky, barvy, štětce, kelímky, lepidlo, tvrdé barevné čtvrtky, tapetové lepidlo, lžíce, fén

Pomůcky k motivaci a zakončení: odpad, pytle

Motivace: Před tímto složitějším tvořením je přímo vybízející protáhnout se s dětmi v blízkosti stromů, projít se do lesa nebo se na chvíli zastavit u stromů na školní zahradě. Vyzveme děti, aby se snažily společně obejmout největší strom, aby si strom pořádně prohlédly a popsaly. Vidíme všechno, co je součástí stromu? Určité nevidíme kořeny a živočichy, kteří žijí ve stromech ať už v kmeni nebo v jeho korunách.

Pokud to počasí a prostředí umožňuje, učitel si s dětmi sedne poblíž stromu a vyzve je k přemýšlení, k čemu všemu slouží stromy. Opovzdí je mnoho, k čemu ale tentokrát potřebujeme dojít k tomu, že nám strom slouží také k výrobě papíru.

Jak takový papír vzniká? Učitel pustí ve třídě dětem video, jak se vyrábí papír s vypnutým zvukem a vyzve je, aby pečlivě sledovali, co se děje před tím než máme bílý papír v ruce. Následně vybere moderátora, který okomentuje svými slovy postup výroby papíru. Video může učitel zastavovat, aby se moderátor mohl plně vyjádřit. Moderátorů může být několik a poté učitel propojí správné informace a pustí video naposledy se svým výkladem. Děti by měly zauvažovat, co všechno je kolem z nich z papíru a hlavně si uvědomit, jak dlouhá cesta je k výslednému produktu. (How paper is made animation Old video — online)

Výtvarná technika: tvorba papíru z již použitého materiálu

(Výtvarné návody, výtvarné nápady, výtvarné postupy, ruční papír — online)

Postup: Natrháme papír vhodný k recyklaci na malé kousky, čím menší tím lepší a vše házíme do velkého boxu s vodou. Pro následné lepší mixování se může nechat papír uležet v dostatečném množství vody, tak aby plaval, přes noc.

Po odmočení papíru použijeme mixér a z papírových kousků vznikne kašovitá konzistence. Do ní se může a nemusí přidat tapetové lepidlo, které se ve vodě rozpustí a zajistí pevnější vzhled konečnému papíru. V tomto bodě hotovou kaši nanášíme po menších hrstech na savou látku a pomocí rukou nebo lžic ji vyhlazujeme do jedné vrstvy. Snažíme se co nejvíce papír před přenosem vymačkat. Zvolíme si dostatečně velký formát nového papíru, abychom z něj mohli vystříhnout požadovaný tvar, tzn. nanést na látku obdélník velikosti A5. Starší děti už mohou papírovou kaši roztírat do požadovaného tvaru. Textilii přeložíme a tlačáním vysajeme zbylé množství vody. Nový papír po chvilce tlačení přeneseme na plastovou podložku a necháme sušit u okna, pokud je příznivé počasí, tak i na školní zahradě. Papír schne dlouho, opět se může nechat na suchém místě i přes noc.

Jakmile se nový papír odchlupuje od podložky, je dobré ho zkontrolovat z obou stran, zda je opravdu suchý. Pokud ne, může pomoci fén, pokud ano je na místě poslední fáze tvoření a tou je vystřížení požadovaného tvaru, kytičky, srdíčka, cokoliv co se po obarvení barvami přilepí na tvrdou barevnou A5. Děti z předškolní třídy mohou přidat na druhou stranu přáníčka svůj podpis.

Věk dětí: 4-6 let

Cíl výtvarné lekce: Získat vlastní zkušenost s výrobou papíru a pochopit dlouhodobý proces a ocenit konečný výsledek.

Zakončení: Děti se dozvěděly o celkovém procesu, jak vzniká papír a že proces je velmi pracný. Tuto myšlenku udržitelnosti můžeme s dětmi posunout ještě dál a seznámit je s tříděním odpadu. Nejlepší je se zeptat, zda už někdo odpad doma třídí, jak to dělají. Po této diskuzi je možno ve třídě vytřídit koš, pokud už ke třídění nejsou předem nachystány a spolu s dětmi se při pobytu venku projít k barevným popelnicím a odpad správně vyhodit. Díky těmto úkolům si děti vyzkouší, jak mohou sami šetřit planetu zemi a umožnit, aby se odpad dál zpracoval.

8.4.3 Jmenuji se – sůl

Pomůcky: bílé čtvrtky, tužky, lepidlo Herkules, kuchyňská sůl, voda, tácky, ubrus, akvarelové/anilinové/vodové barvy, kulaté štětce

Pomůcky k motivaci a zakončení: nahrávka zvuků moře, průhledná sklenička, sůl, lžička, voda, tácy, sůl

Motivace: S blížícím se koncem roku už by každé dítě v předškolní třídě mělo umět napsat své jméno v občanském tvaru. Svůj vlastní podpis, který děti pravděpodobně dělaly několikrát, můžeme obohatit o zajímavé tvoření se solí a taky s příjemnou motivací před začátkem tvoření, které nám navodí blížící se prázdniny, léto a moře.

Děti jsou vyzvány, aby si pohodlně lehly na koberec a zavřely oči. Pokud je to možné, může se i lehce zatemnit. Dětem se pustí nahrávka moře a vypráví se jim klidným hlasem jaké moře je, jaké na něm jsou vlny, co v něm žije, a děti si dle vyprávění vyučujícího mohou představovat, že běží z písku do moře, plují na lodi, potápějí se v ponorce nebo šnorchlují. Poté následuje rozhovor učitele s dětmi na to jaká je voda v moři? (slaná) Jaká nám teče doma nebo ve školce z kohoutku? Jde sůl ve vodě vidět? Může následovat pokus rozpuštění soli ve vodě, děti si předem mohou tipnout, jestli sůl ve vodě po zamíchání uvidí nebo ne.

Výtvarná technika: zapouštění barvy do soli

Postup: Nejprve je potřeba pomocí tužky napsat celé své jméno nejlépe přes celou čtvrtku papíru. Mladší děti, které mohou mít s tímto problémem, přepíší své jméno dle předlohy z papíru od vyučujícího. Na písmena pak pomocí kulatého štětce nanese vrstvu lepidla dostatečně rychle, aby nám někde nezaschlo. Poté svůj počáteční obraz vložíme na větší ták a pomocí špetkového úchopu posypáváme solí místa, kde je lepidlo. Raději více než méně, přebytek soli oklepeme do tácu a vrátíme zpět do misky. Až lepidlo se solí zaschne, pomocí kulatých štětců a vodových barev s větším množstvím vody zapustíme barvu do míst se solí a můžeme tak pozorovat, jak se barva rozpívá do různých směrů a sůl, která do sebe absorbuje barvu. Po zaschnutí vznikne

neobvyklý obrázek s různou intenzitou barev, díky přidané soli. Doslova mořské jméno je hotovo.

Věk dětí: 4-6 let

Cíl výtvarné lekce: Experimentovat se zapouštěním barev do netradičního materiálu. Hrát si s barevnými kombinacemi.

Zakončení: Na tácy s jemným posypem soli se může dobře kreslit nebo psát prstem, kdo má své výtvarné dílo hotové, může kreslit či psát do soli jako do písku. Plátno je obnovitelné po každém jemném zatřepání tácem. Nutné je upozornit děti, aby si neolizovaly prsty, nejen že by tvořily nehygienické prostředí, ale zároveň by jim mohlo být nevolno. Proto před i po práci se solí je nutné si pečlivě umýt ruce.

8.4.4 Šaty dělají člověka – květiny

Pomůcky: sluneční svit, bílá trička (bavlna či hedvábí), listy, květiny, igelit, štětce, barva na hedvábí, kartony, barva na textil, kameny

Pomůcky k motivaci a zakončení: křídly, fotoaparát

Motivace: Nejprve si venku s dětmi zahrajeme na stínové sochy. Děti si vytvoří dvojice a každá dvojice dostane jednu křídu. Je důležité, aby pěkně svítilo sluníčko a děti měly dostatečný prostor malovat na beton, kde jejich kresba nebude nijak omezena plevelem nebo zelení. Úkolem dětí ve dvojicích bude být malířem a sochou. Socha se postaví do určité pozice, ve které bude muset chvíli vydržet. Učitel může vymýšlet témata soch. Například oblíbená zvířata, superhrdinové, to, co rád dělám. A malíř má za úkol obkreslit stín, který mu socha vytvořila. Dvojice se poté vymění. Když má celá třída hotovo, všichni si mohou prohlédnout díla ostatních a dvojice má za úkol popsat, co znamenají jejich díla.

Kdo nám pomohl tyto kresby nakreslit? Slunce a to bude čarovat i v našem následujícím tvoření.

Výtvarná technika: malba sluncem

Postup: Bílá trička namočíme do vody, vykroutíme a položíme na igelit. Pomocí štětce nanese barvu na hedvábí a ještě za mokra na slunci je pokryjeme květinami a listy, pokud pofukuje, zatížíme přírodniny kameny. Nutné je pracovat s instalací květin a listů rychle, aby výsledný efekt byl co největší. Trička necháme na slunci zcela uschnout. Poté listy s květy sundáme a všimneme si zajímavého efektu, které sluníčko spolu s barvou vytvořilo. Do trička vložíme karton a na zadní stranu napíšeme své jméno, menší děti mohou nakreslit obrázek. Látku necháme zaschnout a památeční tričko na daný školní rok je hotové. Učitel může dětem napsat školní rok na zadní stranu trička a ostatní děti se mohou podepsat pod jméno majitele, fantazii se meze nekladou.

Tip: Vše se perfektně zafixuje zažehlením.

Věk dětí: 3-6 let

Cíl výtvarné lekce: Vytvořit si upomínkové tričko pomocí speciálních barev a sluneční techniky.

Zakončení: Pokud se jedná o třídu předškolních dětí, mohou společně s učiteli vytvořit přírodní tablo oživené o fotografie s těmito tričky. Anebo alespoň vytvořit společnou konečnou fotografii pro milou vzpomínku.

9 ZÁVĚR

Absolventská práce informuje o prostředí mateřské školy, rámcovém vzdělávacím programu a klíčových kompetencích, které jsou spojené s výtvarnými aktivitami. V teoretické části jsou zdůrazněny aspekty důležité pro učitele, které jsou významné pro poznání dětského výtvarného projevu, jeho hodnocení a možného vývoje. Práce je zaměřena na specifické znaky v dětské kresbě, jak rozvíjet dětskou tvořivost a v závěru teoretické části na vybrané výtvarné techniky, klasické, ale i netradiční zejména pro mateřské školy. Poslední kapitola je věnována vyjmenování různých přírodnin, které se dají uplatnit ve výtvarných činnostech.

Cílem této práce bylo vytvořit metodické listy pro výtvarné aktivity učitelům v mateřských školách. Úkolem v praktické části bylo ověřit, zda jsou dobře sestaveny z hlediska vybraných pomůcek, srozumitelnosti postupů s ohledem na věk, zda jsou pro děti zajímavé, jestli je motivační aktivita před tvořením dostatečně aktivizující prvek a zda v nich toto výtvarno probouzí více otázek ohledně přírody a našeho prostředí, ve kterém žijeme. Část úkolů byla provedena jako projekt v brněnské mateřské škole, ale epidemiologická situace nedovolila uskutečnit všechny metodické listy, tak jak jsou sestaveny.

10 POUŽITÉ ZDROJE

10.1 Tištěné zdroje

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ *Rozvoj grafomotoriky: jak rozvíjet kreslení a psaní*. Vydání 1. Brno: Computer Press, 2006. ISBN 978-80-251-0977-9.

DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Vydání 2. Překlad Alena LHOTOVÁ, překlad Hana PROUSKOVÁ. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-415-1.

FICHNOVÁ, Katarína a Eva SZOBIOVÁ. *Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí: náměty k RVP pro předškolní vzdělávání*. Vydání 1. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-323-9.

HAZUKOVÁ, Helena. *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2011. ISBN 978-80-87553-30-5.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Josef Raabe, c2010. ISBN 978-80-86307-95-4.

LEBLOVÁ, Eliška. *Environmentální výchova v mateřské škole*. Vydání 2. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1149-5.

MAŇÁK, Josef. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků*. Vydání 1. Brno: Masarykova univerzita, 1998. Spisy Masarykovy univerzity v Brně. Pedagogická fakulta, sv. 69. ISBN 80-210-1880-1.

NEDVĚDOVÁ, Zdeňka a Iva Zatloukalová. *Výtvarná tvorba*. Vydání 1. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-46-6.

STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, Hana. *Výtvarný projev dítěte předškolního věku v jednadvacátém století*. Vydání 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3818-4.

UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. Vydání 5. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.

UŽDIL, Jaromír. *Výtvarný projev a výchova*. Vydání 1. Praha: SPN, 1974.

VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné techniky pro děti: hry a výtvarné činnosti pro děti ve věku od 4 do 9 let*. Vydání 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-583-0.

10.2 On-line zdroje

How paper is made animation (Old video) - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2021 Google LLC [cit. 06.05.2021]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=DjfCpBKZCd4>

Chaloupka na vršku: Jak se Andulka bála Smrtky — iVysílání — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 05.05.2021]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1100267182-chaloupka-na-vrsku/206552116050003/titulky>

RVP PV leden 2018.pdf, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 06.05.2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/45304/>

Spejbl a Hurvínek - Hurvínkova pomlázka - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2021 Google LLC [cit. 06.05.2021]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=-aqvZSfKZ6o&t=127s>

Výtvarné návody, výtvarné nápady, výtvarné postupy, ruční papír, jak vyrobit ruční papír, jednoduchý ruční papír, tvoření s dětmi — výtvarné návody a postupy na tvoření. výtvarné náměty a návody na tvoření — výtvarné návody a postupy na tvoření [online]. Dostupné z: <https://www.vytvarne-navody.cz/rucni-papir-i-bez-sita/>

11 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Pracovní list	46
------------------------------------	----